

izčrpano kot prejšnja dva tipa. Rodoške amfore so vinske in jih poznamo v šestih različicah, prihajale so z Rodosa in sosodnjih otokov, a med njimi srečamo tudi italško proizvodnjo. Zanimivo je, da najdemo v Peacock-Williamsovem priročniku iz l. 1986 prav tako naštetih šest različic faktur. Vsekakor bi bila konkordanca med študijama potrebna, saj sicer vnašajo nova spoznanja le zmedo!

Na slovenskih najdiščih so amfore tipa Schoergendorfer 558 dokaj pogosta najdba in prav zaradi nezadostnega poznavanja je pričujoča študija zelo dobrodošla. Tip obravnava kompleksno z izredno pomembnim napisnim gradivom, ki izpričuje vsebino. Amfore so največkrat polnili z olivami. Široka datacija med 1. in 4. st. se po raziskavah v Savariji zoži na konec 1. in 2. st.

Petrološke analize so pokazale, da so bile izdelane iz gline z vulkanskega področja, ki se bistveno razlikujejo od glin amfor, z žigi dokazanega istrskega izvora.

Sledijo amfore tipa Portorecanati, datirane v drugo pol. 1. in prvo četrtino 2. st., kar potrjuje najdbe v Sali in Savariji. Analize so pokazale različne delavnice neznanega izvora.

Afriški tip, *spatium*, Bónnis XXXI/5 in egejski tip so predstavljeni le sumarno, s pičlo navedeno literaturo, okvirno datacijo, brez izsledkov petrografskih analiz ali vsaj navedbe, zakaj so bile te onemogočene.

V zaključku je avtor strnil svoja spoznanja, poskušal rekonstruirati izvor posameznih izdelkov in njihovo razprostranjenost, ter s tem dobil zanimivo sliko trgovsko-ekonomskih odnosov.

Delo ima katalog najdb z zadostnimi podatki, zbranimi po posameznih najdiščih in tipih amfor. Avtor je zbral in uporabljal domala vso pomembnejšo literaturo, ki obravnava to temo.

V suplementu so objavljene obširne petrografске analize soavtorjev, 50 tabel, aplikacije računalniško obdelanih statističnih raziskav klasifikacij amfor in nekaj kart.

Delo je zelo pomembno za naše področje, saj kot je znano, se do nedavne domala nihče ni ukvarjal z raziskovanjem amfor, le nekateri avtorji so jih obravnavali v sklopu raziskav rimske keramike, kar pa že zdavnaj ne zadostuje več. Opravljene raziskave so toliko pomembnejše, ker so prvič predstavile tudi naselbinsko gradivo npr. iz Emone, in na novo preučile že publicirano. Toliko večjo vrednost ima delo, ker se je avtor spoprijel z izjemno pomembnim problemom istrskih delavnic in prispeval pomembna nova spoznanja.

Ob natančnejšem branju knjige pa se mi je vendarle utnilo nekaj kritičnih misli, ki pa so predvsem praktične narave, saj delo vedno znova uporabljaj kot izvrsten priročnik. Ob tem najbolj pogrešam makroskopske opise glin, opise barv, ki so sicer navedeni pri vsakem fragmentu, a bi bilo veliko uporabnejše navesti barve posameznih faktur, kot jih naprimer srečamo v Peacock-Williamsovem delu. Petrografске analize so izvrstno opravljene, toda premalo včlenjene v makroskopska opazovanja. Arheolog nima kompetenc za poimenovanje primesi v glini, zato jih mora natančno opisovati, česar pa v pričujočem delu ne srečamo in tako so torej opravljene analize predvsem v prid tistega, ki jih je opravil, arheološkemu delu raziskave pa ne dajo toliko, kot bi lahko sicer.

Uporaba enakega številčenja kataloga in risb ter fotografij predmetov je vsekakor smiselna le, če so risbe razporejene zaporedno in ne pomešane. Tako je iskanje risbe večkrat zapleteno in po nepotrebnem prava izguba časa. Vsekakor bi bilo iskanje olajšano, če bi bila ob citiranju predmeta navedena številka tabele. Primerna bi tudi bila opomba, ko predmet ni risarsko predstavljen.

Vse to so le drobci, ki knjigi ne zmanjšujejo velike vrednosti, v škodo pa ji je, da je avtor predstavil tudi nekaj poznoantičnih tipov amfor, ki jih je v primerjavi z zgodnjimi obdelal le mimogrede, če omenim le afriški tip. Vsekakor stanje teh raziskav deloma izkrivlja realno podobo v pozni atiki, vsaj kar se tiče Emone, verjetno pa tudi Celeje in Petovione. Ta tema vsekakor zahteva posebno študijo. Najbrž bi se avtor temu delno izognil, če bi knjigo preprosto naslovil le kot študijo napisov in žigov na rimskih amforah najdenih vzdolž jantarne poti.

Verena VIDRH PERKO

G. Walser: *Die Einsiedler Inschriftensammlung und der Pilgerführer durch Rom (Codex Einsidlensis 326). Facsimile, Umschrift, Übersetzung und Kommentar.* Historia Einzelschriften 53. Stuttgart 1987. 230 strani, 8 tabel.

Avtor v knjigi predstavlja rokopisni kodeks št. 326 iz knjižnice benediktinske opatije Einsiedeln v Švici. Kodeks vsebuje najzgodnejšo zbirko rimskih napisov, romarski itinerarij skozi mesto Rim in opis rimskega mestnega obzidja. Pisec rokopisa je neznan, kakor tudi ni znano, če je pisec identičen z romarjem, ali pa je svoje podatke povzel iz prejšnjih zapisov. Rokopis je napisan v lepi karolinški minuskuli in je prej pripadal samostanu Pfäfer. Iz kakšnih razlogov je prišel v Einsiedeln, ni znano; mogoče je bil izposojen in ga pozneje niso vrnili, ali zamenjen za kak drug. B. Bischof je kodeks po napačni proučitvi označil kot izdelek samostanske šole v Fuldi. Tako bi bilo možno, da je zbirko napisov sestavil kak fuldski menih, ki je v 9. stoletju potoval v Rim in na poti prepisal tudi nekaj napisov iz Pavije. Potujoči menih je znal brati kapitalo rimskih napisov in je poznal tudi najpomembnejše epigrafske okrajšave. Znal je oba klasična jezika, saj je tudi grške napise pravilno prepisal. Morebitne napake so nastale pri novejših prepisovalcih. Zanimal se je predvsem za krščanske napise, saj je večino napisov v poganskih templjih izpustil. Današnja vrednost zbirke napisov je predvsem v tem, da vsebuje številne tekste, ki so se v poznem srednjem veku in renesansi izgubili. Od skupno 80 napisov jih je približno polovica znanih samo iz tega kodeksa. Med temi so tako pomembni, kot npr. popolnoma ohranjeni gradbeni napis Dioklecijanovih term, deli cesarskega napisa na Hadrijanovem mavzoleju in Hadrijanov odlok o dolgovih iz leta 118. Tudi številni napisi iz zbirke, ki so se ohranili do danes, so pomembni za kontrolo zanesljivosti ostalih virov napisov. Pomen zbirke napisov anonimnega pisca je tudi v tem, da je za pol tisočletja starejša od prvih sistematičnih zbirk napisov v renesansi.

Rokopis z napisi, regionarij (tako se v izročilu imenuje romarski itinerarij po Rimu) in opis obzidja so bili v 13. stoletju s tremi drugimi spisi pretežno verskega značaja speti v kodeks s skupno 104 listi. Od 14. stoletja naprej je kodeks v cinsiedelnski knjižnici, kjer ga je našel in prepisal humanist Poggio Bracciolini v letih koncila v Konstanci (1414-17). Poggio je bil sekretar papeške kurije in je prišel v Konstanco v spremstvu papeža Janeza XXIII., ki je bil na koncilu odstavljen. Čas dolgotrajnih verskih razprtij je Poggio izkoristil za obisk okoliških samostanov, kjer je iskal rokopise antičnih avtorjev. V nekem pismu opisuje, da je našel pet rokopisnih pol z neznanimi rimskimi napisi v prahu neke samostanske knjižnice, ki pa so se mu izmuzile iz rok. Pri tem je nemogoče, da bi šlo za zbirko anonimnega pisca, saj je ta tedaj že bila speta v kodeks. Vendar je Poggio kopije napisov iz te zbirke vključil v svojo zbirko *Sylloge* iz leta 1429, eno prvih sistematičnih zbirk rimskih napisov, kar pomeni, da je kodeks št. 326 imel v rokah.

Einsiedelnski napisi, ki jih je izpisal Poggio, so ostali dolgo časa neopazeni v samostanski knjižnici, dokler jih ni odkril učeni benediktinski pater Jean Mabillon (1632-1707). Ta je pri obisku knjižnice leta 1683 spoznal pomen kodeksa št. 326 in je napise skupaj z itinerarijem objavil v svojih *Vetera analecta* (4. zvezek, Pariz 1685).

Mabillonovo izdajo je po ponovni primerjavi rokopisa izboljšal in izdal G. Haenel pod naslovom *Der Regionar der Stadt Rom in der Handschrift des Klosters Einsiedeln. Archiv für Philologie und Pädagogik* Suppl. 5, 1837, 132-138. To delo je uporabil T. Mommsen pri pripravi *CIL*-a in ga ovrednotil za izdajo *Auctores* k *CIL* VI. Einsiedelnski kodeks je Mommsen izčrpano predstavil leta 1850 v časopisu *Epigraphische Analecten* (= *Berichte der Sächsischen Gesellschaft der Wissenschaften* 1850, 287-326), nakar je zbirka napisov anonimnega pisca, z uvodom in kritičnim aparatom, izšla v *CIL* VI, I. del, pp. IX-XV (*CIL* VI ed. E. Bormann-W.-Henzen 1876). Neodvisno od Mommsenove izdaje je einsiedelnsko zbirko publiciral tudi J.B. Rossi v *Inscriptiones christianae Urbis Romae* II, Roma 1888.

Avtor pričujoče knjige opravičuje novo izdajo Einsiedelnskega kodeksa s tem, da še do danes ni nobene popolne in lahko dosegljive faksimilirane izdaje zbirke napisov in itinera-

rija in da je današnjemu bralcu, ki ni specialist za rimsko epigrafiko in topografijo, praktično nedosegljiv. V komentarjih avtor ne stremi k znanstveni izčrpnosti teksta, temveč je njegov namen vzpodbuditi širši krog bralcev k poglobljenemu študiju dokumentov. Pojasnila k itinerariju se omejujejo na poročila o stanju raziskav in dodatek novejša literatura k rimski topografiji.

Knjiga je razdeljena na tri dele; v prvem avtor objavlja zbirko napisov iz kodeksa 326 (FF 67-79). Na levi strani knjige je faksimile posameznih strani kodeksa, na desni pa moderni kurzivni prepis. Pri prepisu avtor ne upošteva delno nepravilne interpunkcije; okrajšave zaradi boljšega razumevanja izpiše. Slikovnemu delu sledi prevod in komentar posameznih napisov. Tukaj avtor navaja, za kakšen napis gre, kje je bil najden, ali je še ohranjen, ali je bil pogosto omenjan v izročilu in, kadar je bilo mogoče ugotoviti, ali je anonimni pisec rokopisa napis sam videl na prvotnem mestu. Temu sledi faksimile napisa iz *CIL*-a ali tekst, povzet iz drugih modernih izdaj. Pod tem je prepis z razrešitvijo okrajšav in nemški prevod. V komentarju avtor podaja historični kontekst, v katerem je nastal napis, njegovo datacijo in kratko bibliografijo.

V drugem delu knjige najdemo itinerarij mesta Rima iz Einsiedelskega kodeksa. Ta naj bi bil ravno tako iz karolinškega časa in je neke vrste vodič za tujce skozi Rim, urejen po posameznih romarskih poteh. Njegov namen je tujcem romarju predstaviti najpomembnejše krščanske cerkve in antične spomenike ter poti, ki vodijo k njim. Kot kažejo moderne raziskave, avtor ni napisal itinerarija po avtopsiji, temveč je kot predlogo uporabil neko karto iz pozne antike ali zgodnjega srednjega veka. Opis poti anonimni pisec obravnava enotno; najprej poda izhodišče in cilj poti, notira oporne točke (npr. slavoloki in trgi), ki se jih pot neposredno dotika, in označuje spomenike levo in desno od poti. Da spomeniki niso navedeni po lastni avtopsiji, ampak povzeti po neki karti, kaže pogosto velika razdalja posameznih spomenikov od poti ali, da je avtor večih zamenjal levo in desno stran, kar se lahko zgodi ob nenatančni uporabi karte. Imena cerkva, ki jih navaja anonimni pisec, kažejo na zgodnji srednji vek, pri antičnih spomenikih pa pozna še velik del antičnih imen. Spomenike, ki so danes že zdavnaj izgubljeni (npr. *Elephantus* pri *Forum Boarium*, *Septizonium*, *Mela sudans* pri Koloseju, mline pri Janikulu), imenuje še s starimi imeni, pri drugih antičnih gradnjah pa že nastopajo srednjeveške oznake (z izjemo velikih gradenj, kot je Pompejev teater ali Dioklecijanove terme, ki so ohranile svoje ime).

Tudi v tem delu knjige najdemo najprej faksimilirane strani kodeksa na levi in kurzivni prepis na desni strani. Temu sledi komentar, kjer je vsaka od dvanajstih poti, ki jih navaja itinerarij, posebej obravnavana. Pri vsaki poda avtor najprej prepis, risbo, ki jo povzema po Hülsenu (predelana izdaja Jordanove *Topographie der Stadt Rom im Altertum* II, Berlin 1878, 12 1885, 1871, 13 1907), nato pa topografski komentar z navedbo moderne literature. V tretjem delu knjige, ki je obenem najkrajši, najdemo opis Avrelijanovega mestnega obzidja. Opis je naveden v Einsiedelskem rokopisu v dodatku k itinerariju. Avrelijanovo obzidje je obnovil cesar Honorij, popravila pa je doživelo tudi pod Teoderikom in Justinijanom. Opis omenja število obrambnih naprav od Petrovih vrat do posameznih mestnih vrat in od ceste do ceste. Dolžine niso navedene, kot bi bilo pričakovati, če je bila predloga k opisu uradna statistika. Mogoče so se izgubile pri prepisovanju ali pa so bile izpuščene. Opis obzidja beleži k vsakemu od sedemnajstih odsekov obrambne naprave z njihovimi tehničnimi imeni (*turres*, *propugnacula posternae*, *necessariae*, *fenestras maiores forinsecus*, *fenestras minores*). Na koncu poročevalc izračuna vsoto vseh obrambnih naprav. Avtor nam na kratko predstavi zgodovino obzidja in tehnične termine, ki jih uporablja anonimni pisec. Sliko poznoantičnega obzidja povzema po Krautheimerju (*Rome. Profile of a City* 312-1308, New Jersey 1980), na koncu pa poda še statistiko Honorijanovega obzidja, ki jo navaja anonimni pisec, z modernimi popravki. Spremeni del knjige vsebuje kratek izbor literature, indekse (k osebam, krajevnim in geografskim podatkom, posameznim antičnim spomenikom in cerkvam) in osem tabel z nekaterimi znamenitostmi Rima.

Milan LOVENJAK

H. L. Royden: *The Magistrates of the Roman professional Collegia in Italy from the first to the third Century A.D.* Bibliotheca di studi antichi 61. Giardini editori e stampatori in Pisa, Pisa 1988. 279 strani.

Pričujočo monografijo, ki je bila v zgodnejši verziji sprejeta kot doktorska disertacija na "University of North Carolina at Chapel Hill" (1986), bi lahko opredelili kot študijo iz latinske epigrafike in rimske socialne zgodovine, saj dopolnjuje obravnavanje legalnega položaja kolegijev (*collegia*) z natančno prozopografsko in onomastično raziskavo njihovih najvišjih uradnikov (magistratov). Na podlagi zbirke napisov in popolne liste magistratov je avtor skušal osvetliti družbeni in ekonomski položaj uradnikov v različnih strokovnih društvih ter njihovo vlogo v socialnem življenju njihovih mest. V uvodnem delu knjige avtor predstavi dosedanja dela o rimskih kolegijih, začeni s študijami iz prve polovice 19. st.. Podrobneje se ustavi pri knjigi J.P. Waltzinga (*Etude sur les corporations professionnelles chez les Romains depuis les origines jusqu'à la chute de l'Empire d'Occident*, 4 vol., Louvain 1895-1900), ki je še zdaj nepogrešljiva za študij različnih vidikov rimskih kolegijev. Waltzingu naš avtor očita, da obravnava notranjo organizacijo kolegijev večinoma na podlagi gradiva različnih strokovnih, verskih ali pogrebniških kolegijev in pri tem ne navaja, katero gradivo se nanaša na strokovne in katero na druge vrste kolegijev. V 90 letih od izida knjige je bilo poleg tega najdenih precej novih napisov, ki dopolnjujejo naše poznavanje kolegijev, posebej glede na njihovo notranjo sestavo. V nadaljevanju avtor ovrednoti literaturo o kolegijih iz 20. st. do najnovejših študij, in pri tem ugotovi, da magistrati kljub veliki pozornosti, ki so je bili deležni kolegiji, niso bili podrobneje raziskani. Omenjene pomanjkljivosti naj bi odpravila pričujoča knjiga. V uvodnem delu avtor razloži še nekatere strokovne izraze, ki jih je v knjigi uporabil, pa tudi to, zakaj se je odločil za časovni okvir od 1. do 3. stoletja.

Pojem "magistrat" označuje glavnega izvršilnega uradnika ali načelnika kolegija. Različni drugi uradniki, ki so delovali v kolegijih kot "curatores", "quaestores", "scribae" in "decuriones", niso bili vključeni v katalog, razen če je bilo znano, da so sodelovali pri vodenju kolegijev. Za takšne je avtor uporabil naziv *minor* (podrejeni), da ne bi prišlo do zamenjave med temi in vodilnimi magistrati v kolegijih. Čas od 1. do 3. st. je avtor izbral iz več razlogov. To je bil čas stabilnosti, ko so bili strokovni kolegiji še posebej svobodne zasebne organizacije, ker jih tako kot prej in pozneje ni ovirala večja odvisnost od političnih struktur. Podatki iz republikanskega obdobja so skromni, začetki tovrstnih institucij pa nejasni, tradicionalno datirani v čas Numa Pompilija ali Servija Tulija. Pod zakonodajo Cezarja in Avgusta so kolegiji doživeli spremembe, samo tistim, ki datirajo v starejši čas ali ki so legitimno služili javni koristi (*antiqua et legitima*), je bilo dovoljeno obstajati še naprej, vsi drugi so propadli. Pozneje je moral senat izdati posebno dovoljenje za ustanovitev kolegija. V 3. st. se je začel značaj kolegijev ponovno spreminjati, naloge uradnikov do države so postale znatno bolj obvezujoče in so se razvile v dejanski del imperialnega aparata. Važen kriterij v izbiri kronoloških meja je bila avtorju tudi količina in vrsta antičnega zapisa, ki se je ohranil. Ta je skoraj izključno epigrafski, velika večina latinskih napisov pa je datiranih ravno v prvih 300 let cesarstva.

V prvem poglavju nam avtor obširno predstavi zgodovinsko ozadje in nekaj drugih tem, bistvenih za pričujočo študijo (notranja organizacija kolegijev, rimska nomenklatura, "alba" in "fasti" kolegijev ter duhovščina: "augustales" in "seviri augustales").

Kataloški del knjige s podrobno raziskavo magistratov obsega poglavja od 2 do 7. Magistrati so geografsko razdeljeni v tri skupine: Ostija (in "Porus"), Rim in drugi deli Italije zunaj Rima in Ostije. Vsaki skupini sta posvečeni dve poglavji: Ostija - poglavji 2 in 3, Rim - poglavji 4 in 5, drugi deli Italije - poglavji 6 in 7. Drugo poglavje vsake skupine kataloško obravnava vse magistrate iz te skupine, prvo poglavje vsake skupine pa obravnava posamezni kolegij kot celoto. Kolegiji iz posameznega mesta so urejeni lokalno in obenem tako, da kolegiji, ki obsegajo podobne poklice, nastopajo zaporedoma. Dve poglavji, ki obravnavata magistrature iz kolegijev v Italiji zunaj Ostije in Rima, sta nadalje razdeljeni tako, da so